

☼ An Lúibín ☼

25 Lúnasa 2019

Pléfháipéar: teagasc na dteangacha san Astráil

Na hollscoileanna Astrálacha a thugann an 'Group of 8' orthu féin tá siad tar éis pléfháipéar a fhoilsiú i dtaobh theagasc na dteangacha i scoileanna agus in ollscoileanna na tíre. Is beag rud nua atá ann, ach is díol spéise é gur gá an t-ábhar seo a tharraingt anuas agus a chíoradh arís agus arís. Is é an teideal atá ar an bpléfháipéar 'Languages in Crisis: A rescue plan for Australia'. Ní leis an Astráil amháin a bhaineann an t-áitiú atá ann: d'fhéadfá na rudaí céanna a rá, a bheag nó a mhór, i dtíortha eile an Bhéarla. Tá an nasc anseo:

<https://go8.edu.au/oldcontent/sites/default/files/agreements/go8-languages-in-crisis-discussion-paper.pdf>

Le deich mbliana anuas, mar a mhaíonn údair an phléfháipéir, thit uimhir na dteangacha atá á múineadh in ollscoileanna na hAstráile ó 66 go 29, agus ar fud na tíre is deacair múinteoirí oilte teangacha a earcú. Mar sin atá an scéal agus cainteoirí dúchais Béarla ag cailleadh an bhuntáiste teanga atá acu agus iad ag dul in iomaíocht le céimithe ilteangacha as gach cearn. Agus is iomaí tuarascáil a deir go dtig le teanga eile dul ar sochar duit i gcúrsaí sóisialta, cultúir, airgid agus smaointeoireachta.

Deir na húdair go gcaithfidh scoileanna, grúpaí pobail, ollscoileanna agus rialtais dul i gcomhar le chéile chun an scéal a réiteach. Dúirt oideachasáí amháin gur cóir tairbhe a bhaint as an mbealach 'Eorpach': tosú ag déanamh staidéar ceart ar theanga eile sa naíonra, leanúint ort ag foghlaim na teanga sin as sin amach, agus tabhairt faoi theanga eile fós ina dhiaidh sin. Ba cheart duit go mbeadh an dara teanga agat chun go ligfí ort dul ar ollscoil.

Tá deacrachtaí ag roinnt le teangacha a mhúineadh ag an tríú leibhéal. Caithfear teanga a fhoghlaim aghaidh ar aghaidh nó i ngrúpa beag, ach tá costas ag gabhail leis sin, agus bíonn gá le huimhir áirithe mac léinn. Is iomaí mac léinn nár fhoghlaim teanga ar scoil agus ar éigean is acmhainn do ranna teanga sna ollscoileanna anois freastal ar an éileamh.

De réir a chéile a fhaigheann duine a oiread eolais ar theanga is a chuirfeadh ar a chumas cumarsáid chasta a dhéanamh, agus dá bhrí sin ní foláir dó dul i mbun foghlama agus é óg go leor. De ghnáth caithfidh sé tréimhse fhada a chaitheamh ina mhac léinn malairte nó ag obair i dtír a bhfuil an teanga eile á labhairt. Ní dócha go mbainfidh duine an cumas sin amach i gceann trí bliana más san ollscoil a thosaigh sé ag foghlaim teanga. Chomh maith leis sin, tá laghdú tagtha ar am teagaisc i mórán ranna ollscoile agus airgead de dhíth orthu.

Deir an páipéar gurb iondúil go bhfuil eolas ar Bhéarla ag daoine ar fud an domhain anois agus dá bhrí sin nach bhfuil buntáiste ag cainteoirí dúchais Béarla. Tá tábhacht le Béarla fós mar teanga ghnó an domhain, ach is mór an fheidhm a bhaintear as teangacha eile mar theangacha tánaisteacha, agus tá a fhios ag lucht gnó go bhfuil gá lena lán teangacha chun dul i gcaidreamh le daoine.

Cuireann eolas maith ar theanga ar do chumas mionairíonna cultúir eile a thuiscint agus tú féin a chur in iúl go cruinn agus go caolchúiseach. Áitíonn na húdair go gcuireann lagú an teagaisc teanga san Astráil an tír i mbaol i gcúrsaí slándála agus caidrimh idirnáisiúnta agus an fheidhm atá aici le hateangairí, aistritheoirí agus taidhleoirí.

Ní dhéanann ach cúig ollscoil cúrsaí Araibise a sholáthar, cé go bhfuil tuiscint ar chultúr agus ar chreideamh na gcríoch Arabach de dhíth go dóite orainn. Déanann níos lú ná 3% de mhic léinn staidéar ar theanga Áiseach: ach tá 70% de na margáí easportála is mó ag an Astráil le fáil san Áise agus tá 60% de dhaonra an domhain le fáil ann, i dteannta dhá thír mhórchumhachtacha agus an dá náisiún is daoiniúla ar domhan.

Tá mórán teangacha móra pobail ag imeacht as scoileanna agus ollscoileanna, i dtreo go bhfuil Astrálaigh óga ann nach bhfuil faill acu lena n-eolas ar theanga a fheabhsú. Is iad na teangacha pobail is mó labhairt san Astráil Iodáilis, Gréigis, Cantanais, Arabais, Vítneamais agus Mandairínis.

Tá roinnt moltaí le fáil sa phlépháipéar. Orthu sin tá na cinn seo a leanas:

- Staidéar a dhéanamh ar theanga eile go leanúnach ón mbunscoil go Bliain 10.
- Feachtas forleathan a fhógraíonn na buntáistí a bhaineann le teangacha eile a fhoghlaim; ba cheart dó diúltú don tuairim nach gá do chainteoirí dúchais Béarla teanga eile a fhoghlaim toisc go bhfuil buntáiste nádúrtha acu.
- Breis airgid a sholáthar chun neartú le teagasc teangacha sa chóras oideachais.

Mar a deirtear thuas, ní argóintí nua iad seo, cé gur argóintí fiúntacha i gcónaí iad. Bheadh iontas orainn, áfach, dá gcuirfí i bhfeidhm iad. Tar éis an tsaoil, ní mhothaíonn formhór lucht an Bhéarla gur gá dóibh féin ná dá gclann teanga eile a fhoghlaim. Ní hé go bhfuil doicheall amach is amach orthu roimh theangacha iasachta ('Ba bhreá liom a bheith in ann Francis a labhairt!') ach, i ndeireadh na dála, cé gur léir dóibh céard atá lena leas, ní dóigh leo i dtaca le hólac gur fiú an saothar é.

Mar sin féin, b'fhiú triail a bhaint as na moltaí. Ní bheidh aon duine thíos leis, mar is eol d'aon duine atá in ann an leathanach seo a léamh.

Na Gaeil i mBostún

Tá Ollscoil Massachusetts, Bostún, le moladh as mbailiúcháin dhigiteacha i Leabharlann Joseph P. Healey: <https://openarchives.umb.edu/digital/>. Tá ábhar ann a bhaineann le *hip hop*, páistí a chuaigh as amharc san Airgintín (i Spáinnis le haistriúchán), bailiúcháin rothaíochta, grianghrafanna stairiúla, agallaimh le hathoibrithé gorma iarnróid, agus a lán eile.

Ollscoil Massachusetts, Bostún
Wikimedia Commons

Tá tionscadal ar leith ann a bhaineann leis na hÉireannaigh i mBostún: agallamh a chur i nGaeilge ar chúigear cainteoirí dúchais agus dhá thrascríobh ann, ceann i nGaeilge agus aistriúchán Béarla. Daoine bunaosta iad na cainteoirí céanna agus iad ag caint ar an saol ar fáisceadh as iad agus ar a saol nua i Meiriceá. An Ghaeilge mar a bhíodh, í líofa agus blasta, gan a bheith pulctha le Béarla. Tá na hagallaimh le fáil anseo:

<http://blogs.umb.edu/archives/ohc/boston-and-the-irish-language/>

An Ghaeilge san Aontas Eorpach

Tá Éire ag cloí go fóill leis an nGaeilge mar theanga oifigiúil san Aontas Eorpach, cé go bhfuil sé molta ag daoine éigin go mb'fhearr an Béarla a chur ina háit. Tá feidhm éigin phraiticiúil le húsáid na Gaeilge sa mhéid go ndéanann sé an teanga a shaibhriú agus a dhaingniú sa réimse poiblí. Is é an fheidhm is mó atá leis, áfach, an teanga a chur ar taispeánt mar shamhaltán náisiúnta. Bíodh sin go maith nó go dona, cabhraíonn sé leis an nGaeilge a cheangal de shaol níos forleithne.

Anois an fhadhb agus ní fadhb nua í: cé go bhfuil méadú ag teacht de réir a chéile ar an líon aistritheoirí agus ateangairí sa Choimisiún Eorpach (tá 102 duine ag obair i ranna Gaeilge na n-institiúidí Eorpacha anois le hais 58 duine in 2016), tá i bhfad níos lú díobh ann ná mar is gá. Tá na bearnaí á líonadh, a bheag nó a mhór, le poist shealadacha, ach níl ag éirí le mórán daoine sna scrúduithe i gcomhair poist bhuaana.

Tá na scrúduithe sin deacair, cinnte, agus deirtear nach bhfaigheann iarrthóirí Éireannacha an t-ullmhú ceart chun dul ina mbun; ach cloistear scéalta freisin faoi thorthaí aisteacha nach mbeifeá ag súil leo agus iarrthóirí áirithe chomh cáilithe sin chun na hoibre.

Tá figiúirí suimiúla foilsithe ag *Tuairisc.ie* i leith an scéil seo.¹ Deirtear go dtiocfaidh méadú 40% ar an méid aistriúchán Gaeilge san Aontas faoi 2022. Ach líonadh níos lú ná 25% de na poist d'aistritheoirí agus do dhlítheangeolaithe Gaeilge a fógraíodh idir 2016 agus 2018. Níl obair de dhíth – comhairliúcháin, cáipéisí polaitiúla, teachtaireachtaí agus tuarascálacha. In 2017 níor éirigh ach le triúr den 26 iarrthóir a chuir isteach ar an gcomórtas do dhlítheangeolaithe. In 2018 chuir 190 iarrthóir isteach ar chomórtas na n-aistritheoirí agus níor éirigh ach le cúig dhuine dhéag. Ina theannta sin, ní raibh cuid mhór díobh siúd a chuir isteach ar na comórtais d'aistritheoirí, cúntóirí agus dlítheangeolaithe cáilithe chuige.

Is iad na postanna úd an nasc is láidre anois idir teanga na nGael agus an Eoraip, in éineacht le múineadh na Gaeilge i roinnt bheag ollscoileanna Eorpacha. Má mhaireann an Ghaeilge mar theanga thofa na hÉireann sa Bhruiséil (mar shamhaltán, mar theanga oibre, mar aistíl oifigiúil), ní mór iarracht a dhéanamh ar na hiarrthóirí a ullmhú mar is ceart.

Athchaint

An Ghaeilge mar theanga thánaisteach – teanga na nuachainteoirí, daoine a tógadh le teanga eile (Béarla de ghnáth) agus a d'fhoghlaim Gaeilge. Na cainteoirí líofa atá le fáil lasmuigh d'Éirinn, i Moscó, Melbourne, Manchain, Nua-Eabhrac, is nuachainteoirí a bhformhór, agus iadsan, gan dabht, atá faoi réim i bpríomhchathair na hÉireann. Le roinnt blianta anuas tá suim á cur iontu ag taighdeoirí teanga; orthu sin tá Stiofán Seoighe, scoláire a bhfuil PhD á dhéanamh aige in Ollscoil na hÉireann, Gaillimh.² Aithníonn sé tréith atá coitianta i measc na gcainteoirí úd:

Aithníonn taighdeoirí go mbíonn nuachainteoirí éiginnte ar uairibh faoina stádas mar chainteoirí dlisteanacha Gaeilge. Samhlaítear easpa barántúlachta leis an gcineál Gaeilge a úsáideann siad toisc nach dtagann sé go minic le múnlaí Gaeltachta traidisiúnta.

Mar sin féin, labhraíonn siad an teanga ach deis a bheith acu chuige – le cairde, le comrádaithe oibre, fiú lena gclann. In Éirinn, mura ndeachaigh siad ar scoil lán-Ghaeilge, is dócha gur bhuail siad le múinteoir i scoil lán-Bhéarla a raibh dúil an diabhair aige sa teanga (rud idir annamh agus iontach). Ach is deacair an tseanfhadhb a réiteach – faille a fháil le Gaeilge a labhairt. Is fusa é a dhéanamh in Éirinn ná in áiteanna eile: tá na preab-Ghaeltachtaí ann, na féilte, clubanna CLG. Lasmuigh d'Éirinn is dócha gurb é Nua-Eabhrac an áit is mó a bhfuil

¹ <https://tuairisc.ie/75-dfholuntais-ghaeilge-san-ae-fagtha-gan-lionadh/>

² <https://www.irishtimes.com/culture/tuarasc%C3%A1il/g%C3%A1-le-doirse-a-oscailt-do-nuachainteoir%C3%AD-na-gaeilge-1.3945939>

teacht ar ócáidí Gaeilge. Oireann na preab-Ghaeltachtaí d'fhoghlaimoirí agus do chainteoirí Gaeilge araon. (Is gearr ó bhí conspóid bheag ann faoina leithéid a chur ar bun i gceann de na Gaeltachtaí ba threise sa tír – comharthaí ar laige na Gaeilge ann mar theanga dhúchais.³)

Má théann an teanga i léig ar fad sa Ghaeltacht (agus is deacair gan é sin a thuar i bhfianaise na staitisticí) beidh a beocht ag brath ar dhream misniúil uirbeach. Tá gradam ag seanchanúintí na Gaeltachta fós, ach ní hé sin le rá nach dtig le Gaeilgeoirí Bhaile Átha Cliath a gceart a sheasamh i gcúrsaí canúna. Féach an físeánaí Éadaoin Nic Mhuiris agus tagairt déanta aici don 'éilíteachas' atá le brath, dar léi, i measc cainteoirí Gaeilge.

Cén fáth nach gcloistear Gaeilge Bhaile Átha Cliath ar na meáin nó ar an teilifís, mar shampla? Daoine ón Ghaeltacht a bhíonn ann i gcónaí agus tá sé deacair domsa iad a thuiscint. Ní shin an cineál Gaeilge atá agam.⁴

Níl, bail ó Dhia uirthi, agus tá a chruthú le fáil sna físeáin thíos:

<https://www.youtube.com/watch?v=cQsm9JPe794>

<https://www.youtube.com/watch?v=Y1mTVLMGqQU>

An Timpeallacht

Tránna agus gaineamh

Tá an chuid is mó de na tránna nádúrtha ag éalú uainn. Is éard is cionsiocair leis éirí na farraige, stoirmeacha níos láidre agus creimeadh de thoradh ballaí farraige agus foirgnimh a thógáil. Tá samplaí againn cheana den dochar a fhéadann stoirmeacha a dhéanamh: cuimhnimis ar na tonnta uafásacha a scrios tránna agus ballaí coincréite san Eoraip, i Meiriceá agus sna hOileáin Philipíneacha in 2014 féin.⁵

Cósta Órga na hAstráile
Wikimedia Commons

Bíonn na húdaráis ar a seacht ndícheall ag iarraidh an cladach a chosaint, ach déanann forneart na farraige an obair a chur ar neamhní. Ní mór dúinn meabhrú ar an 200,000 méadar ciúbach de ghaineamh a spréigh innealtóirí ar Atlantic Beach in New Jersey tar éis Anfa Sandy in 2011. I gceann cúig mhí bhí an gaineamh sin imithe.

³ <https://tuairisc.ie/an-chead-pop-up-gaeltacht-sa-ghaeltacht-fein-ar-siul-anocht/>

⁴ <https://tuairisc.ie/im-gonna-speak-irish-the-way-thats-natural-for-me-craoltoir-buartha-faoi-eiliteachas-shaol-na-gaeilge/>

⁵ <https://www.theguardian.com/environment/2014/dec/15/worlds-beaches-being-washed-away-coastal-development>

Áithnítear gurb iad na tránna fein an chosaint is fearr agus is nádúrtha ar neart na dtionta. Maolaíonn siad fiántas na farraige; ní dhéanann stoirmeacha ach cruth na dtránna a athrú i dtreo go bhféadann siad meáchan na dtionta a mhaolú agus teacht chucu féin arís. Is deacair tránna a scrios i dtimpeallacht nádúrtha ach cuireann ballaí farraige isteach ar ghluaiseacht nádúrtha na dtionta agus an ghainimh. Tá cuid mhór tránna marbh anois ó thaobh na héiceolaíochta de. Tá an cósta sna háiteanna sin pulctha le foirgnimh agus ar éigean is féidir dul ar gcúl. D'éirigh leibhéal na farraige timpeall 0.3 méadar le céad bliain anuas. Déarfá gur beag an t-éirí é sin; ach bhrúfadh a leithéid an cladach siar os cionn 600 méadar de réir nádúir. Má tá tú i do chónaí cois farraige, deirtear go bhfuil dhá bhunriail ann: Ná tóg teach a bheidh faoi uisce i gceann caoga bliain; agus ná tóg teach a leagfaidh stoirm é.⁶

Is fíor go bhfuil claonadh ag innealtóirí agus ag gníomhaireachtaí rialtais chun tús áite a thabhairt do réiteach gearrthréimhseach frithéiceolaíoch, ach tá obair na n-innealtóirí ag brath ar argóintí polaitiúla agus sóisialta, agus tá fonn ar chathracha an chosaint atá acu cheana a choinneáil agus a threisiú, fiú agus an costas ag méadú. Ach ní féidir é sin a dhéanamh go deo.

Má thugtar gaineamh nua isteach milltear biashlabhra an chladaigh, biashlabhra atá bunaithe ar mhionorgánaigh a chónaíonn idir gráinníní gainimh agus iad beo ar fheamainn. Milltear na háiteanna a ndéanann turtair agus éin neada iontu.

Ceist bheo í ceist an ghainimh in Florida, an stát a bhfuil an cósta is faide i Meiriceá aige.⁷ Tá na húdaráis ag deisiú na dtránna ann le seachtó bliain ar son na turasóireachta (ar fiú \$67 billiún in aghaidh na bliana í) ach is deacair anois teacht ar a oiread gainimh is a dhéanfadh an gnó. Cuirtear 'stocairí gainimh' i mbun áitithe i reachtais stáit agus fheidearálacha, agus ní mór gaineamh a fháil a oireann don áit: téann an dath i bhfeidhm ar an teocht. Bíonn gaineamh dorcha níos teo, rud a fhéadann inscne na dturtar óg a athrú sna huibheacha.

Ní chun tránna a athchruthú amháin a dhéantar gaineamh a thochailt aníos.⁸ Tá sé le fáil i gcoincreít, i ngloine, i micrhliseanna, i dtaos fiacla féin; is é an acmhainn is mó a úsáidtear seachas uisce. Baintear as tránna, tóin na farraige, aibhneacha agus poill é, agus fágann sé sin drochrian ar éiceachórais agus ar chóstaí. Sa tionscal tógála is mó a úsáidtear gaineamh; in 2012 úsáideadh os cionn 25 billion tonna ar fud an domhain. De réir mar a thagann méadú ar dhaonra an domhain méadaíonn an tionscal, agus tá cuid mhór de mídhleathach: tá dronganna gainimh le fáil san India, an Namaib, Maracó, an Téalainn, Laos agus Iosrael. In Dubai, in Aontas na nÉimíríochtaí Arabacha, tá an tógáil faoi lán seoil. Tá a gcuid féin den ghaineamh ídithe agus faigheann siad an méid atá ag teastáil uathu san Astráil anois – na milliúin tonna de.

Is é an chaoi a bhfuil an scéal faoi láthair go mbáfar cuid mhaith de chóstaí an domhain, go gcaillfead na tránna a mheallann na turasóirí agus go dtiocfaidh laghdú mór ar an méid gainimh atá ag teastáil chun tógála. Ní tharlóidh sé sin ar an bpointe boise; ach beidh an toradh le feiceáil i gceann cúpla glúin.

Mura mian leat *An Lúibín* a fháil, cuir teachtaireacht dá réir chun rianach@optusnet.com.au.

If you do not wish to receive this newsletter, please send an email accordingly to rianach@optusnet.com.au.

⁶ <http://coastalcare.org/sections/inform/poor-coastal-development/>

⁷ <https://www.reuters.com/article/us-florida-storm-beaches/gone-with-the-wind-storms-deepen-floridas-beach-sand-crunch-idUSKCN1G00W4>

⁸ <http://www.takepart.com/article/2016/09/21/conservation-crisis-no-one-talking-about-sand/>

Dhá dhán le Colin Ryan

Aici

Seo agat m'oidhreacht a dúirt sé:
mo thinneas is m'fháinne óir
is d'imigh sé an doras amach
faoi sholas scalltach an lae:

diúltaím dóibh a dúirt sí
agus loinnir an óir ar a méar
ag brath ina croí an t-oighear
nach ndéanfadh an teas
a leá go deo na ndeor

Drumadóir

An drumadóir ag bualadh
ar chnoc an chogaidh
ag iarraidh cosa a bhogadh

buachail crosach ó Chaiseal
a shiúladh i gcóta dearg
(dath aitheanta na fola)

ag bualadh fós go crua
ag múscailt macalla
i gcríocha eachtraíochta
i gcríocha úd na marbh